

Прокуратура України
ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ПРОКУРАТУРА
бульвар Шевченка, 286, м. Черкаси, 18000 факс (0472) 36-18-78

08.10.2021 № 05-146 Вск-21
На № _____ від _____

Виконувачу обов'язків
Голови Вищої ради правосуддя

Маловацькому О.В.

Шановний Олексію Володимировичу!

Черкаською обласною прокуратурою розглянуто Ваш лист від 10.09.2021 №26173/0/9-21 щодо ознайомлення із Щорічною доповіддю про стан забезпечення незалежності суддів в Україні та надання пропозицій з порушених у ній питань.

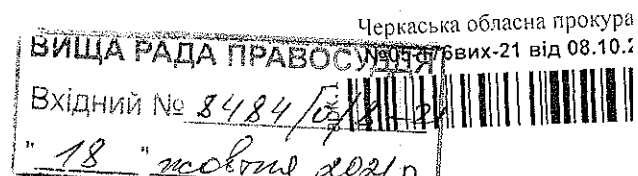
За результатами ґрунтовного опрацювання Щорічної доповіді за 2020 рік встановлено, що у вказаному документі висвітлено основні стратегічні напрями розвитку судової системи, аналіз нормативно-правових актів, що регламентують роботу у сфері правосуддя, пропозиції щодо співпраці з іншими гілками влади та правоохоронними органами, забезпечення гарантій незалежності суддів, а також аналіз випадків втручання у їх діяльність.

Указаний документ висвітлює актуальні проблемні питання, характерні для більшості регіонів держави, у тому числі щодо завершення процедури добору кандидатів у судді та кадрового забезпечення суддів.

Черкаська обласна прокуратура погоджується з твердженням про необхідність негайного вирішення вказаного питання.

Дійсно упродовж останніх років найбільш актуальною причиною, яка негативно вплинула на оперативність правосуддя, є масове звільнення суддів із займаних посад, що в свою чергу спричинило неодноразову заміну суддів та проведення судового розгляду у багатьох кримінальних справах спочатку, у тому числі з формуванням нових складів колегій.

Така ситуація з кадровим складом суду стала найбільш поширеною причиною тривалого судового розгляду, оскільки значне навантаження на суддів, уповноважених на здійснення кримінального судочинства, негативно вплинуло на організацію роботи суду, так як у кожній кримінальній справі наявні випадки неодноразового відкладення судового розгляду з ініціативи суду та призначення судових засідань через значні проміжки часу.

Через такі причини наявні випадки визначення апеляційним судом підсудності у кримінальних справах за іншими судами області у зв'язку з неможливістю сформуувати склад колегії суддів у тих судах, які проводили судовий розгляд справ.

Зокрема, на цей час у Звенигородському, Смілянському, Золотоніському та Уманському міськрайонних судах Черкаської області наявна лише половина суддів, уповноважених на розгляд кримінальних проваджень. Загалом переважна більшість місцевих судів області є неукмплектованими.

Вказане стосується не лише місцевих судів, а й судів апеляційної інстанції. Так, у Черкаському апеляційному судді на цей час наявні лише 4 судді судової палати з розгляду кримінальних справ.

Збільшення навантаження на суддів призводить до зниження частоти призначення судових засідань. В залежності від укомплектованості посад у суді інтервал між судовими засіданнями може складати до 3-х місяців.

Існування надмірного навантаження на суддю при цьому скорочує тривалість кожного із призначених судових засідань.

Вказані фактори ускладнюють ефективне надання та проведення оцінки судом доказів, оскільки дослідження деяких документів та проведення допиту свідків потребують використання значного часу і їх дослідження у певній послідовності. А «розірвання» дослідження одного об'ємного документа чи ряду пов'язаних документів на декілька засідань з інтервалом в місяць чи більше, значно ускладнює надання судом їм оцінки.

Також, тривалий розгляд справ зумовлює випадки припинення повноважень судді, в тому числі у зв'язку з виходом у відставку, що до призводить до необхідності проведення судового розгляду якщо не з початку, то повторення його значної частини. Вказане особливо ускладнює повторні допити свідків, якщо суддя визнає за необхідне проведення їх допитів особисто, як з точки зору забезпечення присуття таких осіб до суду, так і щодо обсягу повідомленої ними інформації, який може істотно змінюватися у зв'язку з плином часу.

Черкаська обласна прокуратура погоджується із твердженнями, зазначеними у Щорічній доповіді, щодо необхідності негайного вирішення питання недостатності фінансування витрат суду, пов'язаних із організацією судових засідань.

Хоча обов'язок забезпечення явки свідків до суду кримінальним процесуальним законодавством покладено на прокурора, суд зобов'язано сприяти йому в цьому, в тому числі шляхом здійснення судових викликів. В подальшому, саме неявка особи на офіційний судовий виклик є єдиною підставою, яка надасть змогу застосувати до особи примусовий привід, а щодо обвинуваченого – вирішити питання про обрання запобіжного заходу.

Водночас, особливо наприкінці 2020 року, суддями у засіданнях повідомлялось прокурорам про неможливість здійснення судових викликів щодо осіб, у зв'язку із закінчення коштів, виділених на здійснення поштових відправлень та на надіслання смсповідомлень. Суддями повідомлено прокурорів

про припинення надсилання судами поштової кореспонденції у зв'язку з відсутністю належного фінансування.

Зрештою це призвело до неможливості ефективної реалізації сторонами, наданих їм законодавством повноважень, та забезпечення прибуття всіх учасників в судові засідання.

Вказане зумовило необхідність перенесення судових засідань та істотне збільшення тривалості судових розглядів, а також втрату доказів, які містяться в показаннях свідків, та мають бути безпосередньо досліджені судом у ході судового слідства.

Ще одним немалозначним твердженням, що зазначається у Щорічній доповіді, є незалежність суддів як невід'ємна частина їхнього статусу. Вона є конституційним принципом організації та функціонування судів, а також професійної діяльності суддів, які при здійсненні правосуддя підкоряються лише закону.

Разом з тим, користуючись наданими правами та гарантіями, судді зобов'язані виконувати покладені на них обов'язки, перелік яких визначено ст. 56 Закону України «Про судоустрій та статус суддів».

А відтак незалежність передбачає за собою посилення відповідальності, що не повинно сприйматися як тиск на суд. Водночас справжня суддівська незалежність — це право і обов'язок за будь-яких обставин приймати законні, справедливі рішення.

Незалежність судової влади, безсумнівно, є суттєвою частиною принципу верховенства права та покликана забезпечувати кожній людині право на справедливий суд, а отже, це не є привілеєм для суддів, а є гарантією поваги до прав та основних свобод людини, що забезпечує довіру до системи правосуддя.

Разом з тим, як вбачається з практики, не виключено випадки наявності порушень судьями норм процесуального права під час здійснення правосуддя, а саме: порушення принципів справедливості, рівності сторін, порушення прав учасників справи.

Проте в указаній доповіді не висвітлено позиції про взаємозв'язок між незалежністю та відповідальністю суддів та дотриманням ними покладених на них обов'язків.

У разі виявлення таких випадків прокурори або інші учасники процесу реагують в межах наданих їм прав шляхом скерування дисциплінарних скарг на дії судді.

В свою чергу у пункті 35 розділу «Висновки» Щорічної доповіді зазначено, що подання учасниками судового процесу дисциплінарних скарг на дії судді, звернення учасників судових справ до правоохоронних органів щодо вчинення суддею злочинів під час здійснення правосуддя є законним правом осіб і не може свідчити про тиск на суддю. Зловживання учасниками судових справ процесуальними правами не потребує реагування Вищої ради правосуддя.

Водночас, як свідчить практика, такі скарги прокурорів розглядаються Вищою радою правосуддя тривалий час.

Наслідком несвоєчасного реагування Вищої ради правосуддя на незаконні дії чи/та рішення суддів, у тому числі ті, що не підлягають оскарженню, є подальше порушення прав учасників судових справ на здійснення правосуддя в спосіб, передбачений Законом.

За таких умов, вбачається за доцільне вжити заходів щодо швидкого розгляду членами Вищої ради правосуддя скарг на незаконні дії чи/та рішення суддів від учасників судових справ, та, у разі підтвердження таких фактів, - співрозмірного реагування та негайного припинення порушення Закону.

При опрацюванні Щорічної доповіді звернуто увагу працівників органів прокуратури області на неприпустимість тиску на суд з боку прокурорів.

До відома прокурорів доведено приклад тиску з боку прокурора на голову Березівського районного суду Одеської області, при цьому наголошено, що прокурори повинні поважати незалежність і неупередженість суддів, тиск на суд з боку прокуратури є неприпустимим, тому кожен випадок незаконних вимог чи неналежної поведінки прокурора має бути перевірений в установленому порядку.

Також, неоднозначної реакції викликають зазначені у доповіді твердження про зловживання повноваженнями щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинення суддею злочину.

Зазначено що Консультативна рада європейських суддів вважає, що судді повинні притягатися до кримінальної відповідальності за загальним правом за злочини, вчинені поза межами виконання суддівських обов'язків, при цьому судді не повинні нести кримінальну відповідальність у разі ненавмисних правопорушень під час виконання ними своїх функцій.

Як приклад наводиться висновок для Конституційного Суду Республіки Молдова щодо кримінальної відповідальності суддів. Так, Венеційська комісія зазначила: «Для того, щоб не підривати суддівську незалежність, кримінальна відповідальність за виконання суддівських функцій повинна стосуватися більш серйозних випадків, а не ненавмисних недоліків. Якщо суддів будуть притягувати до кримінальної відповідальності за ненавмисні помилки під час виконання ними судових функцій, це може поставити під загрозу як їхню неупередженість, так і незалежність. Неупередженість суддів перебуватиме під ризиком, оскільки погроза санкціями може підсвідомо вплинути на їхні рішення. Кримінальна відповідальність за ненавмисні помилки зробить судову владу вразливою до втручання з боку виконавчої влади, а тому становить загрозу незалежності суддів».

Проте відповідно до національного законодавства, в першу чергу варто звернути увагу на статтю 1 Конституції України згідно з якою наша держава є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, а відповідно до статті 24 Основного Закону не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі,

етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

З огляду на наведене судді підлягають кримінальній відповідальності як громадяни та інші особи, за винятком процедурних особливостей, таких як затримання, обрання запобіжного заходу, суб'єкта повідомлення про підозру тощо.

При цьому згідно з ч. 2 ст. 124 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» повноваження судді припиняються з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього. Такий суддя втрачає визначені законом гарантії незалежності і недоторканності судді, право на грошове, в тому числі суддівську винагороду, та інше забезпечення.

Ураховуючи викладене, а також те, що в законодавстві України відсутні вимоги щодо не притягнення суддів до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень з необережності, вважаємо, що необхідно на законодавчому рівні визначити, за які саме кримінальні правопорушення вчинені з необережності судді не будуть нести кримінальну відповідальність.

Окрім цього, у Щорічній доповіді зазначено про те, що Вища рада правосуддя неодноразово наголошувала на необхідності виключення статті 375 із Кримінального кодексу України, оскільки вказані кримінальні провадження використовуються з метою тиску на суд.

На сьогодні вказана стаття Кримінального кодексу України визнана неконституційною відповідно до рішення Конституційного Суду України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України.

Разом з тим, вважаємо, що загалом сам факт наявності статті у Кримінальному кодексі України не створює проблеми вчинення тиску на суддів шляхом здійснення досудових розслідувань у відповідних кримінальних провадженнях. Більше того, вважаємо, що умисні зловживання представниками судової гілки влади своїми повноваженнями, у тому числі шляхом винесення очевидно незаконних рішень, мають відповідний ступінь суспільної небезпечності і відповідно повинні формувати склад кримінального правопорушення.

Поряд з цим, погоджуємося, що наявний ризик зловживань з боку органів правопорядку під час здійснення досудового розслідування стосовно представників судової влади. Проте такий ризик наявний у разі розслідування будь-якого кримінального провадження стосовно судді.

З урахуванням викладеного вважаємо, що у Кримінальному кодексі України повинна бути спеціальна стаття, яка б встановлювала відповідальність за зловживання, допущенні суддями під час здійснення судочинства. Разом з тим, мінімізація ризиків тиску на суддів через процедуру досудового розслідування повинна бути забезпечена за допомогою впровадження відповідних

процесуальних механізмів та обмежень під час організації досудового розслідування кримінальних проваджень вказаної категорії та чіткого законодавчого урегулювання відповідного складу кримінального правопорушення.

Одночасно наголошую, що органи прокуратури Черкаської області здійснюють свої повноваження на підставі та відповідно до положень Конституції України та Закону України «Про прокуратуру», з великою повагою до статусу суддів та судової влади в державі, готові до плідної співпраці задля досягнення мети та завдань кожного із видів судочинства.

З повагою

Керівник обласної прокуратури

О. Воронін